

QUAN S'OBREN LES POSSIBILITATS

*PENSAR LA VIDA DIGNA AMB
MARTHA NUSSBAUM*

Martha Nussbaum és una filòsofa contemporània que parteix d'una pregunta molt senzilla i alhora decisiva: què vol dir viure una vida digna? La seva resposta no es construeix a partir del que les persones posseeixen, sinó del que **poden arribar a ser i fer** quan se'ls obren les condicions per créixer com a éssers humans.

A *Creant capacitats*, Nussbaum defensa que una societat justa no és només la que respecta drets, sinó la que fa possible que tothom pugui pensar, decidir, sentir, relacionar-se i participar en la vida col·lectiva. El seu pensament ens ajuda a mirar d'una altra manera qüestions molt presents avui: la desigualtat, la vulnerabilitat, la justícia social i els drets humans.

Contingut

Introducció	1
Biografia	1
Concepte clau: què vol dir <i>enfocament de les capacitats</i> ?	1
Creant capacitats, proposta pel desenvolupament humà	2
Selecció de Textos	3
Esquema bàsic.....	4
Marc Teòric	5
Elements fonamentals.....	5
La llista de capacitats	5
Les capacitats centrals	5
Les capacitats internes.....	7
Les capacitats combinades	7
Propostes polítiques, de la <i>teoria</i> a la <i>praxi</i>	8
Redefinir el concepte “ <i>benestar</i> ”	8
Nou marc per mesurar el <i>benestar</i> des de la crítica al model econòmic utilitarista i l’anàlisi dels Drets Humans.....	8
Els enfocaments basats en els Drets Humans	10
Posicions basades en el contracte social: l’anàlisi de l’ètica conseqüencialista i deontològica	11
L’educació	12
Paraules clau	13
Vocabulari.....	14
Activitats.....	17
QÜESTIONARI TIPUS TEST.....	18
Respostes	21
Textos de Martha Nussbaum	22
Text 1	22
Text 2	22
Text 3	23
Text 4	23
Text 5	24
Text 6	24
Text 7	25
Text 8	25

Introducció

BIOGRAFIA

Martha Craven Nussbaum (Nova York, 6 de maig de 1947, a) és filòsofa, escriptora i professora nord-americana reconeguda a nivell internacional per les seves contribucions en els camps de la filosofia política, de l'ètica i del dret.

Durant la seva carrera acadèmica, Nussbaum ha ocupat càrrecs en institucions de prestigi en diferents universitats nord-americanes, on ha ensenyat tant en departaments de Filosofia com de Dret. La seva trajectòria es caracteritza per un interès profund en temes que van des de la filosofia antiga—explorant, per exemple, la tragèdia grega i el pensament aristotèlic—fins a qüestions actuals relacionades amb l'ètica, la justícia social, el feminisme i els drets humans.

Una de les aportacions més destacades de Nussbaum és la seva col·laboració amb l'economista Amartya Sen¹ en el desenvolupament de la teoria social i política **“enfocament de les capacitats”**. Aquesta perspectiva ha estat fonamental per replantejar el **concepte de desenvolupament**, insistint **que el benestar d'una persona no es mesura únicament pel seu ingrés econòmic, sinó per la seva possibilitat real de desenvolupar i exercir les seves funcions vitals en una societat**. Aquesta orientació ha tingut una gran influència tant en la política social com en els debats sobre justícia global ja que – en primer lloc – busca donar visibilitat a la dignitat i el potencial de cada persona i, en segon lloc, fa una crítica als models polítics, econòmics i socials que redueixen el benestar a simples mesures econòmiques tot proposant una perspectiva més humana.

CONCEPTE CLAU: QUÈ VOL DIR **ENFOCAMENT DE LES CAPACITATS**?

Abans d'entrar en detall sobre l'obra *Creant capacitats*, cal definir que signifiquen – en el context del pensament filosòfic de M. Nussbaum – els termes **“enfocament”** i **“capacitats”**.

Per **enfocament** s'ha d'entendre la manera (o perspectiva) des d'on s'analitza el concepte de desenvolupament humà i benestar social. Per M. Nussbaum – en la seva obra *Creant capacitats* – significa, primer, **prioritzar el benestar integral** no només econòmic sinó també com accés a oportunitats bàsiques com la salut, l'educació, la llibertat i les relacions socials necessàries per viure dignament. Segon, posar **l'ésser humà al centre de tot procés**; és a dir, ja que el centre és desenvolupar les capacitats individuals, reconèixer que cada persona té unes potencialitats i necessitats úniques que cal desenvolupar. I, per últim, **dirigir les polítiques públiques** cap a un desenvolupament més just i equitatiu des de la qualitat de vida i no tant sols des de paràmetres econòmics. Així, doncs, el terme **enfocament** – dins d'aquesta perspectiva – significa adoptar una visió global (holística) i humana des d'on avaluar i promoure el benestar i la qualitat de vida no només el creixement econòmic. El

¹ Economista i filòsof indi reconegut internacionalment per les seves contribucions a l'economia del benestar i la teoria de l'elecció social. El 1998, va rebre el Premi Nobel Memorial en Ciències Econòmiques per les seves contribucions a l'economia del benestar.

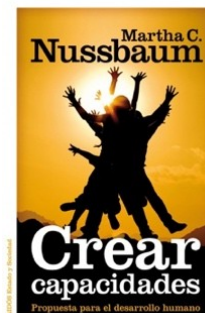

terme **capacitats** són les oportunitats i habilitats bàsiques que cada persona necessita per desenvolupar tot el seu potencial i viure amb dignitat.

En definitiva, **enfocament de les capacitats** significa, en el seu conjunt, redirigir la direcció de l'anàlisi social (i polític) d'un Estat no només mesurant el creixement econòmic, si no també des de la qualitat de vida real del individu que constitueixen un Estat. Així, l'objectiu final és crear societat on les persones puguin viure de manera plena i amb igualtat d'oportunitats.

Creant capacitats, proposta pel desenvolupament humà²

En aquesta obra, Martha Nussbaum desenvolupa una teoria social i política des de la perspectiva de les **capacitats**; es a dir, des de les oportunitats reals que les persones poden tenir per desenvolupar i exercir les seves funcions i capacitats vitals dins d'una societat. Des d'aquesta perspectiva, Nussbaum proposa fer un replantejament del que significa desenvolupament i benestar tot criticant les mesures econòmiques convencionals que no reflecteixen les oportunitats reals de les persones i posa èmfasi en la llibertat de les persones per triar el seu camí vital.

L'obra consta d'un prefaci i vuit capítols on va abordant els diferents aspectes de **l'enfocament de les capacitats**:

- **Prefaci:** s'explica el per què desenvolupar una teoria fonamentada en el model de les capacitats, tot criticant les mesures econòmiques que no permeten desenvolupar les oportunitats reals de les persones dins la societat.
- **Capítol 1:** anàlisi de les limitacions de les perspectives tradicionals del desenvolupament i com l'enfocament de les capacitats té el seu centre en la llibertat individual de les persones per elegir el seu camí vital.
- **Capítol 2:** es discuteix sobre la importància de tenir una llista de capacitats centrals i la relació d'aquest enfocament amb la justícia social.
- **Capítol 3:** sorgeix la crítica sobre la idea de que el benestar es pot mesurar només en termes de suma de felicitats (*felicitat agregada*) – utilitarisme –; com les mesures econòmiques dels Estats no tenen en compte la diversitat humana. També fa un anàlisi sobre la dificultat de quantificar les capacitats individual, la importància de fer-ho de manera justa i, per últim, com el seu model social complementa i difereix dels drets humans.
- **Capítol 4:** es debat sobre com les teories contractualistes no són suficients per garantir la justícia i es compara l'enfocament de les capacitats amb altres teories ètiques.
- **Capítol 5:** s'exposa les limitacions de les mesures econòmiques que no tenen en compte la diversitat humana i es proposa un enfocament basat en els recursos.
- **Capítol 6:** s'expressa la dificultat de quantificar les capacitats individuals i la importància de fer-ho de manera justa.

² Martha Nussbaum, *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. The Belknap Press of Harvard University Press (2011). Traducció al castellà per Albino Santos Mosquera. *Crear capacidades: propuesta para el desarrollo humano* Barcelons 2012. Ediciones Paidós. (INBS 9788449309885)

- **Capítol 7:** des de la perspectiva dels drets humans, s'analitza com el seu model complementa i difereix de les teories dels drets humans i es compara l'enfocament de les capacitats amb altres teories ètiques com la conseqüencialista³ i deontològica⁴.
- **Capítol 8:** L'educació es presenta com una peça clau per garantir que les persones desenvolupin les seves capacitats i es generin societats més justes.

SELECCIÓ DE TEXTOS

Prefaci: explicació sobre per què cal desenvolupar el model de les capacitats tot criticant les mesures econòmiques que no mostren les oportunitats reals de les persones.

Capítol 1 (paràgrafs: 27-34): explicació del per què l'enfocament de les capacitats té com a centre del discurs la llibertat de les persones per triar el seu camí vital.

Capítol 2: (paràgrafs: 4, i 7-25): s'exposa la llista de les capacitats centrals i com entren en relació amb la justícia social.

Capítol 3:

§ Segona. L'enfocament utilitarista: Tota la secció, llevat del 5è, 6è i 9è paràgrafs: es critica l'utilitarisme en relació amb la idea de que el benestar es pot mesurar només com a suma de felicitats (*felicitat agregada*)

§ Tercera. Enfocaments basats en els recursos (secció sencera): s'exposa les limitacions de les mesures econòmiques que no tenen en compte la diversitat humana.

§ Quarta. Les capacitats i la qüestió del mesurament (secció sencera): s'analitza la dificultat de quantificar les capacitats individuals i la importància de fer-ho de manera justa.

§ Cinquena. Els enfocaments basats en els Drets Humans: sols el 1è, 2n i 6è paràgraf: s'explica com el model de l'enfocament complementa i difereix sobre les teories dels drets humans.

Capítol 4:

§ Quarta. Posicions basades en el contracte social: sols el 3è, 4t, 5è i 6è paràgrafs: es debat com les teories contractualistes poden ser insuficients per garantir la justícia.

§ Sisena. Conseqüencialisme i deontologia: sols el 1è, 3è, 4t i 5è paràgrafs: comparació de l'enfocament de les capacitats amb altres teories ètiques.

Capítol 8:

§ L'educació (secció sencera): s'exposa com l'educació esdevé la peça clau per garantir que les persones desenvolupin les seves capacitats per poder generar societats més justes.

³ Ètica conseqüencialista: considera que la moralitat d'una acció està determinada per les conseqüències; així, una acció és bona si produeix els millors resultats pel major nombre possible de persones. Autor: Stuart Mill.

⁴ Ètica deontològica: afirma que una acció és moralment bona si compleix amb els deures, normes o principis intrínsecs, amb independència dels efectes pràctics. Autor: Kant.

ESQUEMA BÀSIC

Esquema del contingut

1. Introducció

- Presentació de Martha Nussbaum
- Context filosòfic i col·laboració amb Amartya Sen
- Definició de “enfocament de les capacitats”

2. Llibre *Creant Capacitats*

- Crítica als indicadors econòmics tradicionals
- Proposta d'un nou model de desenvolupament humà

3. Marc teòric de la teoria de les capacitats

- Rebuig del PIB com a mesura exclusiva
- Necessitat d'un enfocament ètic i qualitatiu

4. Les 10 capacitats bàsiques o centrals

- Vida, salut corporal, integritat corporal...
- Educació, emocions, raó pràctica...
- Afiliació, natura, joc, control sobre l'entorn
 - Capacitats internes
 - Capacitats combinades

5. Aplicacions polítiques i socials

- Exemples de polítiques públiques per promoure les capacitats
- Nova definició de benestar
- Alternatives al PIB: IDH, FNB, IPM

6. Crítiques a models alternatius

- Utilitarisme
- Enfocament basat en recursos
- Limitacions dels drets humans com a marc formal

7. Comparació amb altres ètiques

- Diferències amb la deontologia i el conseqüencialisme
- Enfocament més humà i flexible

8. Educació com a eina clau

- Desenvolupament de capacitats individuals
- Reducció de desigualtats
- Defensa de les humanitats i arts

Marc Teòric

ELEMENTS FONAMENTALS

Per M. Nussbaum, **els models econòmics actuals i la seva perspectiva utilitarista** tenen un caràcter limitat perquè estan centrats en les mesures **quantitatives** que ofereix el PIB⁵ i la felicitat agregada⁶, sense tenir en compte elements **qualitatius essencials** – com la llibertat d'expressió – dels membres que integren una societat i les seves relacions significatives – vincles profunds amb altres membres de la societat – que poden aportar elements positius pel benestar social.

La proposta de la filòsofa és trobar un marc teòric que proporcioni una **visió ètica** que tingui com a centre la **dignitat humana** i el **desenvolupament integral** de cada individu. Per aconseguir aquest objectiu caldria reconèixer i promoure unes **capacitats bàsiques** que cada persona pugui desenvolupar de manera lliure i digna. Així, aquest enfocament va més enllà d'indicadors econòmics numèrics o quantitatius per generar condicions social que facilitin el desenvolupament de l'autonomia i el benestar real de les persones.

Aquest model ha de servir – en primer lloc – com a pauta per reformular polítiques públiques que estiguin dirigides cap a la creació de societats més justes i equitatives on tothom tingui l'oportunitat de desenvolupar-se lliurement en tots els àmbits de la vida. En segon lloc, per reformular el concepte de benestar social que estigui més enllà de valoracions econòmiques i on estiguin incloses aquells elements humans que configuren la qualitat de vida.

LA LLISTA DE CAPACITATS

El terme “capacitat” és el concepte clau a partir del qual pivota tot el plantejament ètic de Nussbaum. Aquesta les defineix com *les funcions fonamentals que tot ésser humà ha de poder desenvolupar per viure amb dignitat i complir el seu potencial amb independència de les condicions econòmiques en les quals es trobi*. Aquestes capacitats serien els criteris **qualitatius** per valorar el benestar (*felicitat*) real de les persones més enllà de les mesures econòmiques.

LES CAPACITATS CENTRALS

⁵ **PIB** (Producte Interior Brut): és una mesura econòmica que reflecteix el valor total—en termes monetaris—de tots els béns i serveis produïts dins d'un país durant un període de temps determinat (normalment un any o un trimestre) que només es té en compte el resultat final de cada factor econòmic. El seu principal objectiu és oferir una visió global de l'activitat econòmica d'una nació. Així, el PIB serveix per mesurar i avaluar el creixement econòmic; comparar economies i prendre decisions polítiques dins l'àrea de l'economia. És fonamental per comprendre el rendiment econòmic d'una societat.

⁶ **Felicitat agregada** és un concepte que prové principalment de la teoria utilitarista. Es refereix a la idea que el benestar d'una societat es pot mesurar sumant o "agregar" la felicitat o el plaer de tots els seus membres. En aquest enfocament, l'objectiu és maximitzar el total de felicitat, sense prestar tanta atenció a la distribució equitativa de la felicitat entre individus. És a dir, es valora el benestar global independentment de com es reparteix entre la població.

M. Nussbaum considera que hi ha 10 capacitats fonamentals que tot ésser humà ha de poder gaudir i desenvolupar lliurement:

1. **La vida:** és la capacitat de viure una vida amb garanties sense una mort prematura o innecessària. Significa disposar d'un entorn segur que pugui protegir-la.
2. **La salut corporal:** gaudir d'un bon estat de salut on estiguin inclosos des de la nutrició fins l'atenció sanitària i les condicions del benestar físic general.
3. **La integritat corporal:** tenir autonomia sobre el propi cos, tot evitant qualsevol forma d'abús o limitació física.
4. **La capacitat del sentits, de la imaginació i del pensament:** significa fer ús dels sentits sense restriccions, desenvolupar la imaginació i de tenir un pensament crític i creatiu; significa també poder gaudir de la cultura i l'art com enriquiment personal.
5. **Les emocions:** poder tenir, expressar i gestionar les emocions de manera autèntica i poder establir vincles afectius profunds amb altres persones.
6. **La raó pràctica:** és la capacitat de pensar i reflexionar per crear judicis crític i ben informats que permetin prendre decisions i establir prioritats vitals de manera autònoma.
7. **L'afiliació o pertinença a grups socials:** significa tenir la possibilitat de crear relacions significatives amb altres persones; establir vincles socials basats en el respecte i el mutu reconeixement; participació activa dins la comunitat.
8. **Relació amb altres espècies:** tenir la capacitat per interactuar amb el món natural, respectar les altres espècies i promoure la cultura de tenir cura del medi ambient.
9. **El joc:** possibilitat d'experimentar el lleure, la diversió i la creativitat mitjançant activitats lúdiques i de lleure, tot reconeixent el joc com element important pel desenvolupament personal i social.
10. **El control sobre l'entorn:** és la capacitat per influir en les decisions polítiques i econòmiques que afecten a la pròpia vida; poder accedir al recursos necessàries i gestionar l'entorn on se viu de manera que es garanteixi l'autonomia i la participació activa dins la societat.

Segon Nussbaum, desenvolupar aquestes capacitats és fonamental per aconseguir una vida plena i és obligació dels Estats poder-les assegurar a partir de programes polítics. Alguns exemples podrien ser:

1. Polítiques per reduir la mortalitat infantil; campanyes de vacunació i afavorir l'accés a serveis mèdics bàsics de salut pública per assegurar una **vida plena i segura**.
2. Implementar sistemes de salut universal i gratuït; prevenció de malalties; educació sanitària per promoure estils de vida que afavoreixi la **salut corporal**.
3. Lleis que protegeixin contra la violència, l'abús sexual, el maltractament, suport a les víctimes de violència de gènere (o domèstica) de manera que es tingui protecció sobre la **integritat personal**.
4. Creació de biblioteques públiques i espais museístics que permetin l'accés a l'art, la lectura. Desenvolupar programes educatius que promoguin el **pensament crític, els sentits i la imaginació**.

5. Estructurar polítiques de salut mental i suport emocional per desenvolupar programes de prevenció i atenció emocional.
6. Reformes educatives que fomentin el pensament crític, la resolució de problemes i preses de decisions a partir de fonts veraces; programes per detectar *fakes news* i poder desenvolupar raonaments de manera autònoma i reflexiva.
7. Promoure la participació ciutadana en igual de condicions creant polítiques d'inclusió social, lleis contra la discriminació, iniciatives comunitàries que fomentin les relacions socials i la cohesió.
8. Creació de normatives mediambientals que protegeixin la biodiversitat i polítiques de desenvolupament sostenible i protecció de la natura per promoure un equilibri amb el món natural.
9. Creació d'espais de lleure i esportives; promoure activitats extraescolars i creació d'espais verds i entorns on relacionar-se mitjançant el joc.
10. Potenciar la transparència en la presa de decisions públiques o en els pressupostos o decisions socials per aconseguir una major democratització i autonomies individuals.

Dins d'aquest marc de les capacitats, Nussbaum farà referència al altres tipus de **capacitats: les combinades i les internes.**

LES CAPACITATS INTERNES

Les **capacitats internes**, segons Martha Nussbaum, són les habilitats i competències que una persona pot desenvolupar dins seu, independentment de les condicions externes. Aquestes capacitats són el resultat de factors com la biologia, l'educació i l'experiència personal, i constitueixen el **potencial** que una persona té per actuar i ser en el món.

Alguns exemples de **capacitats internes** inclouen:

- **Pensament crític** – La capacitat de reflexionar i analitzar situacions de manera racional.
- **Autonomia** – La capacitat de prendre decisions per un mateix.
- **Empatia** – La capacitat de comprendre i connectar amb les emocions dels altres.
- **Creativitat** – La capacitat d'imaginar i generar noves idees.
- **Resiliència** – La capacitat de superar dificultats i adaptar-se als canvis.

Tenir aquestes capacitats internes **no garanteixen** que una persona pugui exercir-les plenament si les condicions externes no ho permeten. Per això, Nussbaum insisteix en la importància de les **capacitats combinades**, que inclouen tant les capacitats internes com les oportunitats reals que ofereix la societat.

LES CAPACITATS COMBINADES

Aquí és on entren en joc les **capacitats combinades**, que són el resultat de les capacitats internes **sumades** a les condicions externes que permeten exercir-les. Per exemple:

- Una persona pot tenir la capacitat interna de **parlar lliurement**, però si viu en un règim autoritari que censura la llibertat d'expressió, no tindrà la **capacitat combinada** de fer-ho.
- Algú pot tenir la capacitat interna de **moure's lliurement**, però si no hi ha infraestructures accessibles per a persones amb discapacitat, la seva capacitat combinada es veurà limitada.

Així, Nussbaum defensa que una societat justa no només ha de garantir el desenvolupament de les capacitats internes, sinó també crear les condicions externes perquè les persones puguin exercir-les plenament.

PROPOSTES POLÍTQUES, DE LA TEORIA A LA PRAXI

Aquest *enfocament de les capacitats* busca tenir una versió pràctica i, per aquest motiu, Nussbaum fa una proposta de canvi polític que tingui implicacions concretes a nivell de polítiques públiques. És una proposta que busca uns altres criteris per definir el progrés d'un país més enllà dels anàlisis econòmics tot ubicant a l'ésser humà i la qualitat de vida al centre.

REDEFINIR EL CONCEPTE “BENESTAR”

Tradicionalment, la forma de mesurar el progrés econòmic d'un país era a partir del seu PIB; és a dir, **quantificant** la producció econòmica sense fer cap referència a si la població gaudia d'una vida plena i digna⁷. Tant mateix, la **qualitat** de vida era analitzada a partir de la suma totals de benestar⁸ tot sabent que les millores generals (o globals) amaguen problemes de distribució, ja que hauran zones o grup de persones que no podran gaudir d'aquestes millores⁹.

Davant d'aquestes crítiques, el **model de les capacitats i la seva llista normativa** proposades per Nussbaum com a guia, apareix com una alternativa ja que proposa un **enfocament integral**; és a dir, posar l'accent en aquells punts (o funcions bàsiques) que cada persona ha de tenir per poder desenvolupar-se totalment: sanitat, cultura, llibertat d'expressió, participació ciutadana, lleure... i no només en la producció econòmica. D'aquesta manera, el que també es mesura és la dignitat de la vida humana.

NOU MARC PER MESURAR EL BENESTAR DES DE LA CRÍTICA AL MODEL ECONÒMIC UTILITARISTA I L'ANÀLISI DELS DRETS HUMANS

Crítica a l'enfocament utilitarista

Nussbaum critica la perspectiva utilitarista perquè considera que el benestar d'una societat no pot quedar reduïda a la suma de felicitats individuals (felicitat agregada) ja que és un enfocament massa simplista ja que obvia elements qualitius importants com la dignitat, la llibertat o les oportunitats reals de les persones per realitzar-se; no té en compte les desigualtats provocades per la distribució.

⁷ Per exemple Brasil; un país que pot donar un PIB elevat però manté un nivell de desigualtats molt profundes o amb manques de serveis bàsics com la sanitària o l'educació.

⁸ Sistema de utilitarista econòmic que conegut com a felicitat agregada o suma totals de benestar.

⁹ Un exemple pot ser la informatització dels sistemes de comptes corrents bancaris. Hi ha sectors de la població – principalment gent gran – que no pot fer servir aquest serveis.

Per exemple, es pot tenir un nombre suficient de centres de Salut a les àrees metropolitanes però tenir desateses les zones rurals. La suma total no és suficient per comprendre la realitat individual de les persones.

Així, la crítica queda centrada en que el càlcul de benestars és inadequat i no està relacionat amb la riquesa i complexitat de l'experiència humana.

Crítica a l'enfocament basat en els recursos

L'anàlisi crític està dirigit a l'enfocament tradicional que relaciona recursos disponibles amb PIB sense reflectir com aquest recursos es tradueixen en oportunitats reals de desenvolupament personal. Així, un país pot tenir un PIB molt alt però la xifra no diu res sobre si la població té accés a serveis bàsics o espai pel lleure; ni tenir en compte la diversitat humana amb les seves corresponents necessitats. Un exemple pràctic estaria en la Índia, on el PIB no reflecteix el desenvolupament humà ja que no té en compte aspectes com la justícia social, l'educació, la salut o les oportunitats individuals. És a dir, que malgrat tenir un PIB elevat té desigualtats profundes i problemes estructurals que afecten al benestar individual i col·lectiu, incapacitant les capacitats reals de les persones per portar una vida digna.

En conclusió, per a Nussbaum, el benestar de les persones d'un país no pot mesurar-se des de marcadors només econòmics ja que aquest no capten la diversitat de l'experiència humana ni com els recursos es converteixen en capacitats reals. Com **alternativa** a la renda *per càpita* o a PIB, Nussbaum proposa altre mesures que tinguin en compte la qualitat de vida com per exemple:

- **Índex de desenvolupament humà (IDH)** que ofereix una visió més equilibrada del benestar al combinar esperança de vida, accés a l'educació i el ingressos.
- **Felicitat nacional Brut (FNB)** que inclou benestar psicològic, satisfacció personal, cohesió social i medi ambient.
- **Índex de pobresa multidimensional (IPM)** el qual analitza la pobresa des de diferents angles com la salut, l'educació, vida digna... entre altres factors essencials que reflecteixen amb més detall les carències de les persones dins d'un país.

Tenir en compte aquestes mesures si que permet poder legislar tenint en compte diferents aspectes socials i crear polítiques més humanes on les persones puguin desenvolupar plenament les capacitats.

Les capacitats i la qüestió del mesurament

Nussbaum no amaga la dificultat de crear noves formes de quantificar les capacitats i benestar individuals i, que aquesta mesura sigui justa.

Seguint el **model de les capacitats**, es proposa que el benestar d'una persona se mesuri per les oportunitats reals que es tingui per viure una vida digna tenint en compte quins recursos permeten el seu desenvolupament.

El problema sorgeix davant la dificultat de **quantificar les capacitats individuals**, ja que aquestes no són de caràcter material ni es poden mesurar amb indicadors econòmics convencionals com el PIB o renda per càpita; les capacitats depenen de **factors social, culturals i personals** com per exemple

l'accés a l'educació, la salut o la llibertat política. Es a dir, les capacitats estan relacionades amb les possibilitats reals de les persones per assolir cert nivell de benestar.

Els **reptes** (o desafiaments) en aquest model de quantificació són, principalment, **la diversitat humana** (cada persona té necessitats i circumstàncies diferents) que pot fer que una mesura uniforme sigui injusta; **la interacció entre capacitat** (les capacitats no són independents entre elles; es a dir, la salut pot influenciar en l'educació o en l'acció política); **la subjectivitat**, ja que no resulta fàcil com mesurar la llibertat de cada persona per triar el seu camí vital i, per últim, **la dificultat en la comparació** per no caure en simplificacions (o generalitzacions banals).

Malgrat aquests dificultats, Nussbaum defensa la necessitat de fer-ho d'una **manera justa**; es a dir, és essencial quantificar les capacitats per **garantir polítiques públiques efectives**, la qual cosa implica: primer establir un **llindar mínim** de capacitats que tota persona hauria de tenir garantides; **fer ús d'indicadors qualitius** (i no només numèrics); i **adaptar mesures en cada context social** per evitar enfocaments rígids o massa generalistes que no tinguin en consideració les diferències culturals i econòmiques.

La forma més justa per mesurar les capacitats – a proposta de Nussbaum – seria tenir en compte l'**Índex de Desenvolupament Humà (IDH)** que inclou indicadors d'educació, salut i nivell de vida; **enquestes de benestar subjectiu** que recullen percepcions individual sobre la qualitat de vida i llibertat; i, per últim, incentivar **programes de desenvolupament social** ja que avaluen l'impacte real de la política en la vida de les persones.

En resum, el repte està en aconseguir que el mesurament de les capacitats pugui reflectir amb fidelitat la realitat, de manera que puguin establir-se polítiques públiques que afavoreixin un veritable desenvolupament individual.

ELS ENFOCAMENTS BASATS EN ELS DRETS HUMANS

Des d'aquesta perspectiva Nussbaum intenta explicar com el model de les capacitats complementa i, al mateix temps, difereix sobre la teoria del drets humans.

El seu argument – en un primer moments - parteix de la idea de que cada ésser humà posseeix una dignitat inherent que ha de ser respectada i s'han de crear les condicions materials i socials perquè pugui ser desenvolupada. En aquest punt en concret, Nussbaum proposa que els drets humans no puguin quedar reduïts ni a un conjunt de garanties formals ni a una simple redistribució de recursos econòmics.

Si l'objectiu és assegurar que cada persona disposi de les condicions necessàries per desenvolupar-se i porta una vida que tingui sentit per a ella mateixa, la proposta que fa Nussbaum és posar el centre d'atenció en oferir oportunitats reals i en un model de justícia que tingui en compte el benestar i les possibilitats individuals.

Avançant cap a la pràctica i la realitat social

En segon lloc, i aprofundint en que no hi ha suficient en reconèixer el drets humans, l'autora indica que les estructures socials i les polítiques públiques han d'estar dirigides i orientades a oferir aquelles capacitats bàsiques (salut, educació, seguretat i llibertat) que permetin que cada individu pugui portar una vida digna i plena. Aquest enfocament busca superar la **igualtat formal** per ressaltar una **igualtat basada en les oportunitats reals de desenvolupament**. Es a dir, que la justícia social ha de estar dirigida per oferir condicions de vida i entorns que facin possible el creixement i la realització personal.

Drets Humans com a condicions materials i crítiques als indicadors econòmics

Per l'autora, els drets humans ha de ser entesos i aplicats com les condicions materials i socials reals i no simples declaracions teòriques. Així, el que es busca és transformar el marc institucional i social en una garantia del benestar dels individus perquè les persones tinguin accés a tot allò que sigui necessari per exercir completament les seves capacitats.

Aquesta perspectiva és, per un costat, una crítica directa a les mesures econòmiques tradicionals (com el PIB), les quals no reflecteixen amb fidelitat la qualitat de vida ni el desenvolupament personal de les persones. Per un altre costat, és una defensa a un model d'anàlisi i avaluació del progrés social on el centre ha d'estar en la capacitat real de les persones per viure de manera autònoma i plena i no només com una prosperitat d'economia agregada.

Nussbaum ens porta a reflexionar i repensar la manera com entenem els drets humans que va des d'un model formal i abstracte a un model que prioritza la transformació real de les condicions de vida. Tanmateix, ens convida a qüestionar els indicadors econòmics tradicionals i plantejar polítiques que afavoreixin que cada individu pugui disposar els mitjans i oportunitats necessaris per desenvolupar-se en la seva vida.

POSICIONS BASADES EN EL CONTRACTE SOCIAL: L'ANÀLISI DE L'ÈTICA CONSEQÜENCIALISTA I DEONTOLÒGICA

Nussbaum veu la necessitat de comparar l'enfocament de les capacitats amb les ètiques conseqüencialista i deontològica.

Es parteix de la base de la importància que han tingut els plantejaments ètics conseqüencialista i deontològic; es a dir, en el valor moral de les conseqüències d'una acció segons la maximització dels resultats i - des de la perspectiva deontològica - en el compliment de normes i deures independent de les conseqüències. Davant d'ells l'enfocament de les capacitats busca assegurar que cada individu disposi de les condicions reals per desenvolupar-se plenament. No es limita a valorar només els efectes (o conseqüències) o a seguir imperatius inflexibles, sinó que els engloba tant l'assoliment de resultats reals en la vida quotidiana com en el respecte intrínsec de la dignitat de cada persona.

Respecte al plantejament conseqüencialista, l'enfocament de les capacitats va més enllà dels resultats globals d'una política o una acció; busca definir que significa viure bé en cada individu. Si el conseqüencialisme mesura la moralitat mitjançant la suma de beneficis o danys, l'enfocament de

les capacitats defensat per Nussbaum insisteix en desenvolupar unes capacitats bàsiques (poder viure, dret a la salut, accedir a l'educació i participar en la vida política) com elements fonamentals per garantir una vida digna. D'aquesta manera, es supera el fet de que tot quedi reduït a unes mesures de benestar quantitatives quan es proposa una visió qualitativa centrada en la possibilitat real d'exercir les pròpies potencialitats.

Davant l'ètica deontològica – amb la seva defensa dels imperatius categòrics i el respecte a normes morals inalterables – dona una visió molt rígida que no contempla la complexitat de la realitat humana. Davant d'ella l'enfocament de les capacitats – si bé accepta plenament de l'ètica deontològica la defensa de la dignitat inherent a cada persona i tractar a les persones com a fi en si mateixes – evita caure en formalismes rígids i ser més flexible per adaptar-se a les circumstàncies particulars de cada societat.

Finalment, l'enfocament de les capacitats que Nussbaum defensa considera que és necessari garantir les condicions material i personals reals pel desenvolupament integral de cada individu; busca assolir tant un criteri de benestar col·lectiu com promoure un marc ètic que asseguri una vida amb dignitat i llibertat per a tots, de manera que es desenvolupin polítiques públiques més humanitzades i inclusives.

D'alguna manera, una ètica fonamentada en l'enfocament de les capacitats complementa i assimila els postulats tant del conseqüencialisme com de la deontologia ja que dona importància tant als resultats com a una justícia que assigni oportunitats a les persones.

L'EDUCACIÓ

Per a Nussbaum, l'educació esdevé l'element clau per garantir el desenvolupament de les capacitats tant individuals com a col·lectives i és l'eina per generar societats més justes, equitatives i democràtiques.

L'**educació de qualitat** no només està associada amb la capacitat de deliberació, a la curiositat intel·lectual i la resolució de problemes. Elements – aquests – necessaris per adquirir coneixements i habilitats tècniques, sinó també per desenvolupar un pensament crític, imaginatiu i la capacitat de qüestionar i comprendre el món que l'envolta i exercir la responsabilitat política i social.

Un dels punts més importants de la seva teoria educativa està en la relació que estableix entre una educació de qualitat i reducció de les desigualtats socials. Per Nussbaum, una educació integral i equitativa afavoreix, per un costat, l'eliminació d'estructures discriminatòries i de desigualtat i, per un altre, obre les portes a la creació d'un ordre social més just i inclusiu. Això implica integrar valors com l'empatia, el respecte mutu i la cerca constant d'una comprensió més profunda del món, tot adaptant els continguts a les demandes d'una societat en constant transformació.

Reconèixer una **educació de qualitat com a fonament dels drets humans** significa assumir polítiques públiques orientades per garantir la seva accessibilitat. Per això cal, **primer**, que els governs inverteixin en infraestructures, formació docent i programes pedagògics que reflecteixin el caràcter multidimensional de l'educació; **segon**, superar els models educatius centrats exclusivament en la

competitivitat ja que limiten la formació integral i, **per últim**, destacar la importància de les humanitats i l'art dins d'aquest sistema educatiu, ja que elles contribueixen a desenvolupar la capacitat crítica, a comprendre les complexitats de la vida social i a fer una ciutadania més responsable i compromesa amb la justícia.

En conclusió Nussbaum estructura la seva reflexió sobre la educació en cinc punts fonamentals: com element pel desenvolupament integral de les capacitats; com eina per forma ciutadans actius i responsables; crítica a enfocaments centrats en models econòmics; exigència d'implicació de polítiques públiques i destacar el paper fonamental de les humanitats i l'art. Tenir en compte tots aquests elements és apostar per una transformació radical on l'educació es converteix en una eina fonamental i bàsica per aconseguir la justícia social, el desenvolupament de les capacitats individuals i unes societats més democràtiques.

PARAULES CLAU

Capacitats	Funcions bàsiques que cada persona ha de poder desenvolupar per viure amb dignitat i assolir el seu potencial.
Enfocament de les capacitats	Teoria filosòfica que mesura el desenvolupament humà en termes d'oportunitats reals de vida i no només per indicadors econòmics.
Dignitat humana	Valor intrínsec de cada ésser humà que exigeix respecte i condicions materials per desenvolupar-se plenament.
PIB (Producte Interior Brut)	Indicador econòmic que mesura la producció total d'un país; criticat per Nussbaum per no reflectir la qualitat de vida.
Utilitarisme	Teoria ètica que defensa la maximització de la felicitat agregada; criticada per ignorar les desigualtats individuals.
Deontologia	Ètica basada en el compliment de normes o deures morals, independentment de les conseqüències.
Conseqüencialisme	Ètica que valora una acció segons els resultats que genera.
Justícia social	Condició d'equitat en les oportunitats i els drets entre tots els membres d'una societat.
Afiliació	Capacitat de participar en la vida social i construir vincles significatius amb els altres.
Raó pràctica	Habilitat per reflexionar i prendre decisions informades i autònomes sobre la pròpia vida.
Educació integral	Educació que promou tant el coneixement tècnic com les humanitats, l'empatia i el pensament crític.
IDH (Índex de Desenvolupament Humà)	Mesura alternativa al PIB que combina salut, educació i nivell de vida.
FNB (Felicitat Nacional Bruta)	Índex que inclou dimensions com benestar emocional, medi ambient i cohesió social.
IPM (Índex de Pobresa Multidimensional)	Indicador que analitza la pobresa des de diversos aspectes: salut, educació i qualitat de vida.

Vocabulari

Noesi. *Textos de filosofia per a les PAU*

Barcelona: Editorial Barcanova, 2024, 490-495.

Afiliació. Una de les capacitats centrals que consisteix en la capacitat de desenvolupar relacions socials positives, de conviure, de respectar els altres (i a nosaltres mateixos) i de tenir-hi empatia. Implica la protecció de la llibertat de reunió i d'expressió política, la defensa de la igualtat i la dignitat humanes i la no discriminació per raó de raça, sexe, orientació sexual, ètnia, casta, religió o origen nacional. Aquesta capacitat organitza les altres capacitats centrals i té predominança sobre aquestes.

Agència. Capacitat d'acció activa de les persones i els animals no-humans.

Altres espècies. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder viure una relació propera i respectuosa amb els animals, les plantes i el món natural.

Capacitats. Respostes a la pregunta «què és capaç de fer o ser aquesta persona?». Aquestes respostes designen un conjunt d'oportunitats, usualment interrelacionades entre si, que estan a disposició de cada una de les persones que viuen en una societat en funció del seu context concret i que li permeten poder escollir i actuar.

- **Capacitats bàsiques.** Facultats innates d'una persona que fan possible el seu posterior desenvolupament i formació. Constitueixen el seu equipament innat, un conjunt de facultats que poden ser potenciades o no, però això no és una cosa que sigui determinada pel seu ADN, sinó per les seves circumstàncies personals.
- **Capacitats centrals.** Les deu capacitats principals definides per Nussbaum que concreten els àmbits de llibertat fonamentals que s'han de protegir si volem que la vida d'una persona, en el seu context social, econòmic i polític concret, pugui ser humanament digna.
- **Capacitats combinades.** Capacitats que designen la totalitat d'oportunitats de les quals una persona disposa per poder escollir i actuar en la seva situació política, social i econòmica concreta. Per tant, fan referència a la combinació de les capacitats internes i les condicions socials, polítiques i econòmiques en les quals una persona pot triar com farà servir les seves capacitats internes.
- **Capacitats internes.** Capacitats que fan referència a les diferents característiques d'una persona concreta. Això inclou els trets de la seva personalitat, les seves capacitats intel·lectuals i emocionals, el seu aprenentatge interioritzat i les seves habilitats de percepció i moviment. Són diferents de l'equipament innat de cada persona perquè són trets i aptituds entrenats i desenvolupats en interacció amb l'entorn familiar, polític, social i econòmic.

Conació activa. Aquella part dels éssers vius que té a veure amb els seus anhels, afanys, desitjos i motivacions.

Conseqüencialisme. Teoria filosòfica que serveix per determinar la correcció o no d'una acció ètica o política. Aquesta teoria parteix d'una determinada concepció del bé (que es pot identificar amb el plaer, la utilitat, etc.) i, a continuació, considera que una acció és correcta sempre que les seves conseqüències maximitzin aquest bé.

Control sobre el propi entorn. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder participar de manera efectiva en les decisions polítiques que governen la nostra vida, a tenir dret a la participació política i a la protecció de la llibertat d'expressió i associació (entorn polític), a poder posseir propietats i ostentar drets de propietat en igualtat de condicions que la resta de les persones i a estar protegits legalment davant registres i detencions sense la necessària

autorització judicial. En l'entorn laboral, consisteix a ser capaçs de treballar com a éssers humans, exercint la raó pràctica i mantenint relacions valuoses i positives de reconeixement mutu amb la resta dels companys (entorn material).

Deontologia. Teoria filosòfica que serveix per determinar la correcció o no d'una acció ètica o política. Aquesta teoria parteix d'una concepció del deure, que s'aplica com a fórmula universal i incondicional a qualsevol norma ètica o política, i considera que una acció és correcta només si s'ajusta estrictament a les normes establertes sota aquests principis i independentment de les seves conseqüències i les circumstàncies.

Desavantatge corrosiu. Situació o tret característic d'una persona que posa en perill o impossibilita l'exercici d'una capacitat. Per exemple, la violència de gènere posa en perill gairebé totes les capacitats, com la salut física, l'afiliació, la raó pràctica, etc.

Dignitat humana (o vida humanament digna). Noció de caràcter intuïtiu que no és del tot clara i que no es pot fer servir com si fos una cosa evident. Podem constatar que hi ha certes condicions de vida que proporcionen a les persones una vida que està d'acord amb la dignitat humana, mentre que n'hi ha d'altres que no ho fan.

Emocions: Una de les capacitats centrals que consisteix a poder sentir estima per coses i persones externes a nosaltres mateixos, a poder estimar a qui ens estima i es preocupa per nosaltres i a sentir dol per la seva absència. En general, consisteix a poder estimar, entristir-se, sentir enyorança, gratitud i indignació justificada, que no es malbarati el nostre desenvolupament emocional a causa de la por i l'ansietat.

Empoderament. Un dels objectius de l'enfocament de les capacitats. No tracta les persones com a subjectes passius, sinó que intenta proporcionar-los les eines perquè puguin assolir, per elles mateixes i en col·laboració amb els altres, si cal, els propòsits que es plantegin a la vida.

Fal·làcia de la mesura. Raonament incorrecte que ens porta a pensar que, quan una variable és més fàcilment mesurable, llavors aquesta ha de ser la principal o la més adient.

Funcionament. Realització activa d'una o més capacitats (la seva materialització), és a dir, és el fet de fer o ser a voluntat allò que vulguem.

Funcionament fèrtil. Funcionament que tendeix a afavorir també l'adquisició d'altres capacitats que hi tenen relació. Per exemple, l'educació facilita l'adquisició de gairebé totes les altres capacitats.

Integritat física. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder moure's lliurement d'un lloc a un altre; el fet d'estar protegit d'atacs violents, incloent-hi les agressions sexuals i la violència domèstica; el fet de disposar d'oportunitats per a la satisfacció sexual i per a l'elecció en qüestions reproductives.

Joc. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder riure, jugar i gaudir d'activitats recreatives.

Justícia social. Concepció de la justícia social de Nussbaum segons la qual el respecte a la dignitat humana obliga que totes les persones, sense excepció, hagin d'estar situades per sobre d'un llindar mínim ampli i específic en totes i cada una de les capacitats centrals.

Llibertat negativa. Concepció de la llibertat que pertany a la tradició del liberalisme polític i jurídic nord-americà d'acord amb la qual n'hi ha prou amb el fet que el govern no interfereixi en els assumptes de la ciutadania perquè els drets d'aquesta es considerin garantits.

Llibertat positiva. Concepció de la llibertat que proposa l'enfocament de les «capacitats» segons la qual els governs han de dissenyar polítiques públiques específiques que capaciten les persones perquè puguin ser lliures de fer i ser el que legítimament vulguin.

Llindar de capacitat combinada. Un dels objectius de l'enfocament de les capacitats. S'ha de fer possible que les persones disposin de prou llibertat per escollir i actuar (no es tracta d'aconseguir un funcionament determinat en elles). Aquest llindar s'ha d'assolir des d'un tracte igual per a totes les persones i amb el mateix respecte. Nussbaum rebutja la meritocràcia i defensa que qui més ajuda necessiti per superar aquest llindar és qui més ajuda ha de rebre.

Mínim social. Indicador que l'utilitarisme pot fer servir per designar quin seria el mínim d'utilitat que s'hauria de garantir per a cada persona d'un país per evitar que hi hagués grans desigualtats socials.

Pluralisme. Teoria política que defensa el respecte per altres maneres de pensar i de viure diferents de la nostra sempre que s'ajustin als límits definits pel marc regulatiu democràtic establert.

Posició original. Situació hipotètica en què les persones, abans d'establir els termes del contracte social, ignoren quina serà la classe social, la riquesa, la raça i el sexe que tindran en l'ordre social futur. Concepte ideat per John Rawls en la seva Teoria de la justícia.

Preferències adaptatives. Tipus de preferències personals que són el resultat d'un procés pel qual algunes persones aprenen a no voler aquelles coses que la societat ha posat fora del seu abast, ja que consideren que aquests béns estan situats fora dels límits assolibles per a les persones del seu gènere, raça o classe social.

Producte interior brut (PIB). Valor de tots els béns i serveis produïts en un país al llarg d'un període de temps determinat. Permet mesurar el creixement econòmic i ha estat utilitzat erròniament, per l'enfocament tradicional, com a únic indicador de la prosperitat d'un país. La crítica de Nussbaum és que aquest indicador no té en compte com es distribueix la riquesa generada entre la població i que és reduccionista.

Qualitat de vida. Condicions de vida d'una persona definida per múltiples elements qualitativament distints (pluralitat) interrelacionats entre si i que no poden ser reduïts (irreductibilitat) a un valor únic (com per exemple, el PIB) sense ser desvirtuats.

Raó pràctica. Una de les capacitats centrals que consisteix en la capacitat de poder formar-nos una idea del bé i de poder reflexionar críticament sobre la planificació de la pròpia vida. Implica la protecció de la llibertat de consciència i d'observança religiosa. Aquesta capacitat organitza les altres capacitats centrals i té predominança sobre aquestes.

Salut física. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder mantenir una bona salut, incloent-hi la salut reproductiva, a rebre una alimentació adequada i a disposar d'un lloc apropiat per viure.

Seguretat de la capacitat. Permanència en les persones de les capacitats assolides, que les puguin conservar en un futur i a resguard dels canvis del mercat o de les forces polítiques que siguin al poder.

Sentits, imaginació i pensament. Una de les capacitats centrals que consisteix a poder fer ús d'aquestes facultats (incloent-hi el raonament) d'una manera «veritablement humana», cultivada i formada per una educació adequada que impliqui almenys l'alfabetització i la formació matemàtica i científica bàsica, a poder-ne fer ús per a l'experimentació i la producció d'obres i actes religiosos, literaris i artístics, a poder fer ús de la pròpia ment en condicions protegides per les garanties de la llibertat d'expressió política i artística i per la llibertat de pràctica religiosa i a poder gaudir d'experiències plaents i evitar el dolor no beneficiós.

Teoria dels béns primaris. Teoria que el filòsof del segle XX John Rawls va exposar en la seva obra *Teoria de la justícia* (1971). En la versió simplificada que aporta Nussbaum afirma que «Un país és millor per a la seva ciutadania quan més recursos té, sempre que els distribueixi igualitàriament (o amb prou igualtat) entre totes les persones que hi viuen».

Teoria política normativa. Part de la teoria política que s'encarrega de fonamentar el que ha de ser en política.

Utilitarisme. Teoria ètica i política que posa com a fi de l'acció humana la utilitat, entenent per utilitat la màxima felicitat possible per al màxim nombre de persones i per felicitat el plaer o l'absència de dolor.

Utilitat total o mitjana. Indicador que l'utilitarisme fa servir per mesurar la qualitat de vida de les persones d'un país, entenent per utilitat la satisfacció de les preferències de cada persona (aquesta satisfacció produeix un conjunt de sensacions plaents).

Vida. Una de les capacitats centrals que consisteix en el fet de poder viure una vida humana de duració normal; no morir prematurament o abans que la pròpia vida es vegi tan reduïda que no valgui la pena de viure-la.

Activitats

1. **Defineix breument i fent ús de les teves pròpies paraules - (3–4 línies):**
 - a. Enfocament de les capacitats
 - b. Capacitats internes
 - c. Capacitats combinades
 - d. Dignitat humana segons Nussbaum
2. **A partir de la lectura del text 1, contesta les següents preguntes (extensió 12-15 línies)**

Qüestions

- a. Identifica la **tesi principal** del text.
 - b. Explica què critica Nussbaum quan diu que *“totes les nacions són països en vies de desenvolupament”*.
 - c. Relaciona el text amb el concepte de **capacitats centrals**.
3. **Explica dues diferències fonamentals entre:**
 - a. l'enfocament utilitarista
 - b. l'enfocament de les capacitats de Nussbaum

I respon: *Per què Nussbaum considera insuficient la “felicitat agregada” com a criteri de benestar?*
 4. **Aplicació i reflexió: Tria una situació real (educació, sanitat, desigualtat de gènere, medi ambient...) i explica:**
 - a. Quines capacitats centrals hi estan implicades
 - b. Quines poden estar vulnerades
 - c. Quines polítiques públiques hauria de promoure l'Estat segons Nussbaum

Fes la teva justificació amb els conceptes del dossier.

5. **Tenint en compte la següent afirmació: “És suficient garantir drets formals per assegurar una vida digna?”** Argumenta la teva resposta sempre des de l'enfocament de les capacitats de Martha Nussbaum.

QÜESTIONARI TIPUS TEST

1. Segons Nussbaum, el desenvolupament humà s'ha de mesurar principalment a partir de:

- A. El creixement del PIB
- B. La felicitat agregada
- C. Les oportunitats reals de vida de les persones
- D. El nivell de consum

2. L'enfocament de les capacitats posa al centre:

- A. L'Estat
- B. El mercat
- C. L'ésser humà
- D. El contracte social

3. Quina crítica principal fa Nussbaum al PIB?

- A. És massa complex de calcular
- B. No reflecteix la distribució de la riquesa
- C. No té en compte la qualitat de vida real
- D. Només s'aplica a països pobres

4. L'enfocament utilitarista mesura el benestar com:

- A. El respecte a la dignitat
- B. La suma de drets garantits
- C. La felicitat agregada
- D. Les capacitats centrals

5. Per què Nussbaum rebutja l'utilitarisme?

- A. Perquè és massa subjectiu
- B. Perquè ignora la diversitat humana
- C. Perquè nega el paper de l'Estat
- D. Perquè és incompatible amb la llibertat

6. Les capacitats són:

- A. Recursos econòmics disponibles
- B. Funcions bàsiques per viure amb dignitat
- C. Normes morals universals
- D. Resultats econòmics

7. Quantes capacitats centrals proposa Nussbaum?

- A. 7
- B. 8
- C. 9
- D. 10

8. Quina de les següents NO és una capacitat central?

- A. El joc
- B. L'afiliació
- C. El consum
- D. La raó pràctica

9. La capacitat de "raó pràctica" fa referència a:

- A. La capacitat de produir béns
- B. La capacitat de seguir normes
- C. La capacitat de reflexionar i decidir autònomament
- D. La capacitat de competir

10. L'afiliació implica:

- A. L'obediència a l'Estat
- B. El reconeixement i les relacions socials
- C. L'accés als recursos econòmics
- D. La llibertat negativa

11. Les capacitats internes són:

- A. Les oportunitats que ofereix la societat
- B. Les habilitats desenvolupades per la persona
- C. Els drets garantits per llei
- D. Els resultats econòmics

12. Les capacitats combinades són:

- A. Només capacitats internes
- B. Només condicions externes
- C. Capacitats internes + condicions socials
- D. Capacitats bàsiques innates

13. Una persona pot tenir capacitats internes però no combinades quan:

- A. Té pocs recursos econòmics
- B. Viu en un entorn que limita les oportunitats
- C. No té educació formal
- D. No exerceix la llibertat

14. Segons Nussbaum, una societat justa ha de:

- A. Maximitzar el benestar global
- B. Garantir un llindar mínim de capacitats
- C. Imposar funcionaments concrets
- D. Prioritzar el creixement econòmic

15. El concepte de dignitat humana implica:

- A. Igualtat formal
- B. Respecte intrínsec a cada persona
- C. Obediència a les normes
- D. Felicitat subjectiva

16. Per què Nussbaum rebutja el paternalisme estatal?

- A. Perquè elimina la llibertat d'elecció
- B. Perquè és ineficaç econòmicament
- C. Perquè és incompatible amb els drets humans
- D. Perquè genera desigualtat

17. Quina excepció admet Nussbaum al rebuig del paternalisme?

- A. La sanitat
- B. L'educació
- C. El respecte i la no-humiliació
- D. La seguretat econòmica

18. L'educació és clau perquè:

- A. Augmenta el PIB
- B. Forma mà d'obra qualificada
- C. Desenvolupa capacitats i redueix desigualtats
- D. Garanteix l'obediència social

19. Segons Nussbaum, les humanitats són importants perquè:

- A. Generen rendiment econòmic
- B. Desenvolupen pensament crític i empatia
- C. Substitueixen les ciències
- D. Formen el caràcter nacional

20. L'Índex de Desenvolupament Humà (IDH):

- A. Mesura només ingressos
- B. Combina salut, educació i nivell de vida
- C. És una variant del PIB
- D. Mesura la felicitat subjectiva

21. La Felicitat Nacional Bruta (FNB) inclou:

- A. Només dades econòmiques
- B. Benestar emocional i medi ambient
- C. Exclusivament salut
- D. Només educació

22. L'Índex de Pobresa Multidimensional (IPM):

- A. Mesura la pobresa només econòmica
- B. Analitza diverses dimensions del benestar
- C. És equivalent al PIB
- D. Només s'aplica a països pobres

23. La dificultat de mesurar les capacitats es deu principalment a:

- A. La manca de dades
- B. El seu caràcter qualitatiu

- C. La resistència política
- D. La subjectivitat econòmica

24. Segons Nussbaum, els drets humans han de ser:

- A. Declaracions formals
- B. Garanties materials i socials reals
- C. Normes jurídiques abstractes
- D. Resultats econòmics

25. L'enfocament de les capacitats es diferencia del contractualisme perquè:

- A. Rebutja la justícia
- B. Assumeix igualtat real de capacitats
- C. Té en compte la vulnerabilitat humana
- D. Defensa el paternalisme

26. La "posició original" és un concepte de:

- A. Kant
- B. Mill
- C. Rawls
- D. Sen

27. Nussbaum critica el contractualisme perquè:

- A. No defensa la llibertat
- B. Assumeix una igualtat fictícia de capacitats
- C. És massa conseqüencialista
- D. Elimina els drets humans

28. L'enfocament de les capacitats combina:

- A. Conseqüencialisme i utilitarisme
- B. Deontologia i relativisme
- C. Resultats i dignitat humana
- D. Economia i psicologia

29. La pregunta clau de l'enfocament de les capacitats és:

- A. Quina societat és més rica?
- B. Quina societat és més feliç?
- C. Què és capaç de fer i ser cada persona?
- D. Quines normes són universals?

30. L'objectiu últim de l'enfocament de Nussbaum és:

- A. Maximitzar el benestar col·lectiu
- B. Garantir llibertat econòmica
- C. Assegurar vides humanament dignes
- D. Eliminar les desigualtats materials

RESPOSTES

	10. B	21. B
1. C	11. B	22. B
2. C	12. C	23. B
3. C	13. B	24. B
4. C	14. B	25. C
5. B	15. B	26. C
6. B	16. A	27. B
7. D	17. C	28. C
8. C	18. C	29. C
9. C	19. B	30. C
	20. B	

Textos de Martha Nussbaum

TEXT 1

L'enfocament de les capacitats s'ha anat elaborant, normalment, en el context de les polítiques internacionals per al desenvolupament, centrat, especialment, en nacions més pobres que lluiten per millorar la seva qualitat de vida. Últimament, tanmateix, altres països més rics també han començat a compilar els seus propis «informes de desenvolupament humà», i les seves dades han estat, sempre, importants per elaborar els informes de l'Oficina de l'Informe sobre Desenvolupament Humà de l'ONU. Tot i això, hi ha els qui continuen creient que la perspectiva adoptada en aquests estudis és adequada, únicament i exclusivament, per a països pobres. Totes les nacions, tanmateix, apleguen una multitud d'esforçades històries individuals que aspiren a portar unes vides humanament dignes, i en totes es viuen i es desenvolupen lluites per la igualtat i la justícia. La història de la Vasanti té certs trets que són més infreqüents als Estats Units d'Amèrica perquè, en aquest país, la taxa d'analfabetisme és menor que a l'Índia. Però a les escoles dels barris urbans deprimits del nostre país, és habitual que bona part de l'alumnat no rebi ni tan sols un grau apropiat d'alfabetització funcional. I en nivells educatius superiors, es continuen observant alarmants desigualtats d'accés. L'experiència de la violència domèstica és, probablement, tan comuna als Estats Units d'Amèrica com a l'Índia, segons mostren alguns estudis, i les estratègies desplegades per combatre-la són, encara, insuficients, malgrat la major conscienciació pública sobre el problema i els esforços dels activistes juridicoclegals. Les desigualtats en atenció sanitària i nutrició són generalitzades als Estats Units d'Amèrica, i aquest és un fracàs, sense pal·liatius, en un país d'una riquesa tan elevada com el nostre. Totes les nacions, doncs, són països en vies de desenvolupament, ja que contenen problemes de desenvolupament humà i lluites personals per assolir una qualitat de vida plenament adequada i un mínim de justícia social. I tots estan, actualment, fracassant, en major o menor mesura, a l'hora de complir amb l'objectiu de garantir la dignitat i la igualtat d'oportunitats a cada persona. Tots, doncs, poden trobar inspiració en aquest enfocament de les capacitats.

Martha C. Nussbaum,
Crear capacitats. Capítol 1 § 34.

TEXT 2

[...] Per deixar clara la complexitat de les capacitats, jo em refereixo a aquestes «llibertats substancials» amb el nom de capacitats combinades. Les capacitats combinades de la Vasanti són la totalitat

de les oportunitats de què disposa per triar i per actuar en la seva situació política, social i econòmica concreta. Evidentment, les característiques d'una persona (els trets de la seva personalitat, les seves capacitats intel·lectuals i emocionals, el seu estat de salut i de forma física, el seu aprenentatge interioritzat o les seves habilitats de percepció i moviment) són summament rellevants per a les seves «capacitats combinades», però està bé de distingir aquelles d'aquestes últimes, de les quals no són més que una part. Aquests estats de la persona (que no són fixos, sinó fluids i dinàmics) són els que jo anomeno capacitats internes. Convé diferenciar-los, al seu torn, de l'equipament innat de cada persona: es tracta, més aviat, de trets i d'aptituds entrenades i desenvolupades, en molts casos, en interacció amb l'entorn social, econòmic, familiar i polític. En aquestes aptituds hi ha incloses característiques com ara l'habilitat política que la Vasanti ha après i evidenciat o les seves aptituds com a modista, així també la confiança en si mateixa que ha descobert recentment o el seu alliberament respecte als seus temors anteriors. Una de les tasques que corresponen a una societat que vulgui promoure les capacitats humanes més importants és la de donar suport al desenvolupament de les capacitats internes, ja sigui a través de l'educació, dels recursos necessaris per potenciar la salut física i emocional, del suport a l'atenció i l'afecte familiars, de la implantació d'un sistema educatiu, o de moltes altres mesures.

Martha C. Nussbaum,
Crear capacitats. Capítol 2, § 7-8.

TEXT 3

Per què és important distingir les capacitats internes de les combinades? Perquè aquesta distinció es correspon amb dues tasques (coincidents en part, encara que diferents) de tota societat digna. Una societat podria estar produint, adequadament, les capacitats internes dels seus ciutadans i ciutadanes, al mateix temps que, per altres canals, podria estar tallant les vies d'accés d'aquests individus a l'oportunitat de funcionar d'acord amb aquestes capacitats. Moltes societats eduquen les persones perquè siguin capaces d'exercir la seva llibertat d'expressió en assumptes polítics (és a dir, a nivell intern), però, després, en la pràctica, els neguen aquesta llibertat reprimint-la. Moltes persones que són internament lliures per exercir una religió no tenen la capacitat combinada per fer-ho, degut al fet que la llibertat de la pràctica religiosa no està protegida pel seu Estat. Moltes persones que disposen de la capacitat interna per participar en política no poden optar per fer-ho perquè no tenen la capacitat combinada per a això: poden ser immigrants sense drets legals, per exemple, o poden estar excloses de la participació d'alguna altra manera. També és possible que una persona visqui en un entorn polític i social en què podria materialitzar una capacitat interna (com, per exemple, criticar el govern), però que no tingui una aptitud prou desenvolupada per pensar amb sentit crític o per pronunciar-se en públic.

Martha C. Nussbaum,
Crear capacitats. «Capítol 2, § 9».

TEXT 4

Algunes de les persones que fan ús de l'enfocament de les capacitats pensen que, en certes àrees, l'Estat està legitimat per promoure funcionaments i no només capacitats. Richard Arneson, per exemple, ha defensat polítiques d'orientació paternalista en l'àmbit de la salut: els governs haurien d'utilitzar el seu poder per obligar les persones a adoptar estils de vida sans. Ni Sen ni jo no estem

d'acord amb aquesta actitud a causa de l'elevat valor que atribuïm a la llibertat d'elecció. Hi ha — això sí— una excepció: el tracte respectuós i no-humiliant de l'Estat cap a les persones no hauria de ser una opció en mans d'aquestes, o, almenys, així ho considero. Suposem, per exemple, que el govern federal estatunidenc donés un centau a cada ciutadà i ciutadana, que després cadascun d'ells pogués fer servir opcionalment per «comprar» un tracte respectuós per part d'aquest govern. Si la persona optés per guardar-se el centau, el govern la humiliaria. I això és inacceptable. L'Estat ha de tractar totes les persones amb respecte i ha d'abstenir-se d'humiliar-les. Si incloc aquesta excepció, és per la centralitat que els conceptes de dignitat i respecte ocupen en la generació de la llista completa de capacitats. Per altra part, i en un sentit semblant, la pràctica totalitat d'usuaris i usuàries d'aquest enfocament coincidiria amb mi en el fet que l'esclavitud ha d'estar prohibida, encara que hi hagi una majoria que es declari favorable a aquesta, i encara que hi hagi els qui estiguin disposats a subscriure-la per a si mateixos mitjançant un contracte voluntari.

Martha C. Nussbaum,
Crear capacitats. Capítol 2, § 20.

TEXT 5

La qüestió de la llibertat d'elecció i l'agència ocupen un lloc preponderant en el context de vides com la de la Vasanti. Les dones solen ser tractades com a persones dependents passives —criatures que cal cuidar (o no)—, més que no pas com a éssers humans independents, mereixedors de respecte per les seves decisions. Per dir-ho d'una altra manera, tendeixen a ser infantilitzades. Nosaltres pensem que, dins d'uns límits, la satisfacció és un objectiu apropiat en el cas de les nenes i els nens de poca edat, encara que també volem que tractin d'iniciar la seva activitat bastant aviat, per molt que aquesta els reporti alguna frustració. Però, sens dubte, cap estat passiu de satisfacció no és un objectiu apropiat per als éssers humans adults. Existeix una gran diferència entre una política pública orientada a cuidar-se de les persones i una altra que pretengui respectar i protegir la llibertat d'elecció. Fins i tot en l'àmbit de la nutrició, on, inicialment, es podria pensar que la satisfacció és l'únic que ens interessa, podem veure que una política que es limiti a subministrar menjar a les persones en comptes de donar-los la possibilitat d'elegir en matèria d'alimentació serà insuficientment respectuosa amb la llibertat d'elles. Aquesta no deixa de ser, en el fons, una versió més de l'argument que la raó pràctica domina sobre tots els altres objectius perquè fa que la recerca de la consecució d'aquests estigui a l'altura del que dicta la dignitat humana.

Martha C. Nussbaum,
Crear capacitats. Capítol 3 2a secc., § 13.

TEXT 6

La teoria clàssica del contracte social parteix de l'observació que totes les estructures socials existents han estat dictades per jerarquies artificials de riquesa, classe i prestigi. Si desposseïssim els éssers humans de tots aquests avantatges artificials, es pregunta la teoria, quin tipus de societat elegirien? Aquesta espècie d'experiment imaginari té un enorme valor, i la famosa «posició original» de Rawls és una versió d'aquest: en una situació hipotètica d'ignorància de la classe, la riquesa, la raça i el sexe que tindran, es demana, a uns individus racionals, que seleccionin uns principis de justícia per a la societat en la qual viuran. Tanmateix, en el procés mateix de construcció d'aquest experiment mental (que se suposa que ens ha de mostrar que les institucions haurien de respectar

el fet que tots compartim la mateixa condició humana, malgrat els avantatges artificials que ens divideixen), totes les teories contractualistes (incloent-hi la de Rawls) assumeixen una igualtat aproximada de poder físic i mental entre tots els participants. I és, precisament, el coneixement d'aquesta igualtat aproximada (fins al més feble d'aquests individus pot matar furtivament el més fort) el que convenç els implicats i les implicades del fet que no seran capaços de dominar els altres amb certesa, i que, per tant, els convé, a tots i a totes, cedir alguns dels seus actius naturals i consentir que se'ls imposin certes restriccions polítiques i legals. La teoria afirma que el contracte se subscriu per avantatge recíproc dels participants: és aquest avantatge (i no l'altruisme ni l'amor pels altres) el que els reuneix en societat. (Òbviament, les teories d'aquesta classe no afirmen que les persones reals manquen de beneficència: la teoria es limita a traçar una representació hipotètica; no està elaborant una història ni una antropologia. El que sí que diuen aquestes teories és que no tenim per què suposar la presència d'un estès instint caritatiu entre les persones per mostrar com es posa en marxa el contracte.)

Martha C. Nussbaum
Crear capacitats. Capítol 4, § 1.

TEXT 7

L'enfocament de les capacitats pot definir-se, provisionalment, com una aproximació particular a l'avaluació de la qualitat de vida i a la teorització sobre la justícia social bàsica. En aquest enfocament s'affirma que la pregunta clau que cal fer quan es comparen societats i s'avaluen conforme a la seva dignitat o a la seva justícia bàsiques és aquesta: què és capaç de fer i de ser cada persona? Dit d'una altra manera: l'enfocament concep cada persona com una finalitat en si mateixa i no es pregunta, només, pel benestar total o mitjà, sinó també per les oportunitats disponibles per a cada ésser humà. Està centrat en l'elecció o en la llibertat, ja que defensa que el bé crucial que les societats haurien de promoure per als seus pobles és un conjunt d'oportunitats (o llibertats substancials) que les persones després poden portar, o no, a la pràctica: elles trien. És, per tant, un enfocament compromès amb el respecte a les facultats d'autodefinició de les persones. [...] Finalment, l'enfocament s'ocupa de la injustícia i la desigualtat social arrelades i, en especial, d'aquelles faltes o omissions de capacitats que obeeixen a la presència de discriminació o marginació. Assigna una tasca urgent a l'Estat i a les polítiques públiques: concretament, la de millorar la qualitat de vida per a totes les persones, una qualitat de vida definida per les capacitats d'aquestes.

Martha C. Nussbaum
Crear capacitats: l'enfocament del desenvolupament humà, capítol 2

TEXT 8

L'enfocament de les capacitats també se situa molt a prop de la deontologia en la seva adopció del liberalisme polític. El conseqüencialisme acostuma a presentar-se normalment com una doctrina comprensiva: l'elecció correcta (no importen el lloc ni el tema) és la que maximitza les conseqüències bones tal com les defineix la teoria. Els conseqüencialistes no distingeixen normalment entre un àmbit polític de la vida i la resta dels àmbits, ni circumscriuen les seves recomanacions al terreny polític. Asseguren que el seu mètode d'elecció és el correcte en tots els contextos. D'aquesta manera aconseguixen plantejar als ciutadans i ciutadanes exigències que no són raonables des del punt de vista del liberalisme polític. Molts ciutadans i ciutadanes religiosos podrien estar

completament d'acord a donar suport a una societat basada en les deu capacitats i, al mateix temps, negar-se a acceptar que l'elecció correcta sigui sempre la que maximitza les conseqüències bones: la seva religió potser ofereix una concepció diferent de l'elecció correcta.

Martha C. Nussbaum

Crear capacitats: l'enfocament del desenvolupament humà, capítol 4